

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
İSLÂM İLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YAYINLARI – SAYI : 2

İSLÂM İLİMLERİ ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

II

Müdür

Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU

Müdür

Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY

Genel Sekreter

Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU

Üyeler

Prof. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU

Prof. Dr. Hüseyin ATAY

Doç. Dr. Mehmet HATİBOĞLU

HZ. MUHAMMED'İN NECRANLI HİRİSTİYANLARLA GÖRÜŞMESİ VE MÜBÂHELE

Dr. Mustafa FAYDA

Hz. Muhammed'in risâletle vazifelendirildiği VII. asrın başında, Arabistan'ın kuzeyindeki Hıristiyan-Arapları birtarafa bırakırsak, yarımadanın güneyinde ve Hicaz bölgesinde, fazla sayıda Hıristiyan-Arap topluluklarına rastlanmamaktadır. Mezhic kabilesinin bir kolu olan Benî Hâris b. Kâ'b (Belharis)¹ kabilesinin yaşadığı Necrân bölgesi ise, oldukça kalabalık bir Hıristiyan kitle ile meskûn bulunuyordu². Necrân'daki bu Hıristiyan topluluğun kendilerine mahsus bir idarî sistemleri vardı. Burada, 'Âkib, Uskuff ve Seyyid olmak üzere üç mühim mevki bulunuyordu. 'Âkib, emirleri, halk meclisinin başkanı ve sözünden dışarı çıkılmayan kimsedir. Uskuff ise, her bakımdan dinî liderleri; ayrıca okul yöneticisi, papas ve bilginlerin başıdır. Seyyid ise, ticaret ve seyahat işleri başkanıdır. Hz. Peygamber zamanında, 'Âkibleri, Kinde kabilesinden 'Abdu'l-Mesîh; Uskuffları Benî Rebîa'dan Ebû Hârise b. Alkame; Seyyidleri ise el-Eyhem idi³.

Necrânlı Hıristiyanların Hz. Muhammed'le yaptıkları münakaşaları içine alan ve makâlemize esas teşkil eden rivayetlere geçmeden önce, İbn İshâk'ın, Mekke devrine ait bir haberini ele almak istiyoruz. İbn İshâk, oldukça karışık bir ifadeyle, Hz. Muhammed Mekke'de iken yirmi kişiye yakın Habeşli Hıristiyanın Kâbe'de Peygamber'le karşılıklı konuşup münakaşa ettikten ve Kur'an-ı Kerim dinledikten sonra, kendi kitaplarında tavsif edilen gelecek Peygamber'in Hz. Muhammed olduğunu kabul ederek İslâmiyet'e girdiklerini ve Ebû Cehl'in bunlarla münakaşa ettiğini nakleder. Sonra da, "denilir ki, bu Hıristiyanlar, Necrân ehliendir; hangisinin doğru olduğunu Allah bilir..." diyerek, bunlar hakkında nâzil olan âyetleri sıralar

1) İbn Hazm, *Cemhere*, Kahire 1962, s. 416-7; Ömer Rıza Kehhâle, *Mû'cem*, Beyrut 1968, I, 231.

2) Bu kabîlenin hepsi Hıristiyan değildi; hattâ Müşrik olanları daha fazla idi; bk. W. M. Watt, *Mahomet à Medine*, 154, Paris 1959.

3) İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kahire 1955, I, 573; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, Beyrut 1957, I, 357.

ve İbn Şihâb ez-Zühri'den, Mâide sûresindeki bu âyetlerin Habeşli Hıristiyanlar hakkında nâzil olduğunu söyler⁴.

İbn İshâk'ın bu rivayetinin, Habeşli veya Necrânlı Hıristiyanlardan hangisine ait olduğu kesin olarak anlaşılamamaktadır. Muahhar bir tarihçi olan Halebî (1044/1634) ile Buhârî şârihi İbn Hacer (852/1448), İbn İshâk'ın bu rivayetini yalnız Necrân Hıristiyanlarına ait bir haber gibi zikretmişlerdir⁵.

Çağdaş yazarlardan müsteşrik Caetani, İbn İshâk'ın bu rivayetini aynen zikretmekle yetinmiş; M. Hamîdullah ise "...oldukça müphem bir rivayet..." olarak değerlendirmiştir⁶.

Necrân'dan Medîne'ye bir kervanla gelerek Hz. Muhammed'le dinî konularda münakaşa yapan bir başka Hıristiyan heyetten bahseden Caetani, Peygamber'in münakalaşalara cevap vermediğini; fakat Âl-i İmrân sûresinin ilk seksen âyetini onlara tebliğ ettiğini İbn Hişâm'dan naklen "Birinci Hicret Yılı Hadiseleri" arasında zikretmektedir⁷. Caetani'nin kısa bir paragraf halinde özetlemeyi tercih ettiği bu haber, İbn Hişâm'ın eserinde uzun bir şekilde anlatılmıştır. Caetani'nin Birinci Hicret Yılında vukû bulmuş gibi gösterdiği bu hadise, aslında, kendisinin "Onuncu Hicret Yılı Olayları" arasında sıraladığı ve tamamen İbn Sa'd'a dayanarak anlatmayı tercih ettiği Necrân Hıristiyanlarının Hz. Muhammed'le yaptığı anlaşmanın ta kendisidir. Caetani'yi yanıltan husus, İbn Hişâm'ın, Hz. Peygamber'in Hicret'inden sonra ve Birinci Hicret Yılı Olayları arasında Yahûdîlere, Hıristiyanlara ve Münâfıklara ait geniş bir bölüm ayırarak, bunlar hakkında nâzil olan âyetleri toplu olarak zikretmesidir. Yoksa, şimdi ele alacağımız Necrân Hıristiyan heyeti dışında, Medîne'de Hz. Muhammed'e, Necrân bölgesinden başka bir Hıristiyan heyeti gelmemiştir⁸.

Senetü'l-Vufûd (Heyetler Yılı) diye meşhur 9. senede, Necrânlı Hıristiyanlar bir heyet halinde Medîne'ye gelmişlerdir⁹. Hz. Muhammed'in kendilerine yazdığı âşağıdaki mektup, bu heyetin Medîne'ye gelmesine sebep olmuştur. Mektubun metni şöyledir:

4) İbn Hişâm, I, 391-2.

5) *es-Siretü'l-Halebiyye*, İstanbul 1308, I, 367; *Fethu'l-Bârî*, Mısır 1319-1329, VIII, 67.

6) Caetani, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1924, II, 313-4; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, İstanbul 1966, I, 411.

7) Caetani, III, 186.

8) İbn Hişâm, I, 573-584.

9) Necrânlı Hıristiyanların Medîne'ye geliş tarihi hakkında 10. ve 8. Hicret yılları da söylenilmiştir; bunlar için bk., İbn Sa'd, I, 291 vd.; 357-8; Taberî, I, 1740 (Trk. trc., II/2, 840); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 66; Caetani, VII, 100; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 413; J. Schleifer, *Hâris Maddesi, İslâm Ansiklopedisi*, 239.

“Tanrı Elçisi Muhammed’den Negrân Keşişlerine..
İbrâhim, İshâk ve Yâ’kûb’un Tanrısının adıyla,

Ben sizi, yaratıklara tapma yerine Allah’a ibâdet etmeğe çağırıyorum. Ve yine sizi yaratıklarla olan ittifakınız yerine Allah’la ittifak etmeye çağırıyorum. Şayet bunu kabul etmezseniz cizye vereceksiniz; cizyeyi de redderseniz sizinle savaşacağım.

Selâmlarımla..”¹⁰

Negrânlı Hristiyanlar bu mektup üzerine, ondördü ileri gelenlerinden ve idarecilerinden olmak üzere altmış kişilik bir heyeti Medine’ye gönderdiler. Bunlar arasında ‘Âkibleri’ Abdu’l-Mesîh, Uskuffları Ebû Harise b. Alkame, Seyyidleri el-Eyhem başta olmak üzere Medine’ye geldiler ve heyet adına bu üç kişi Hz. Peygamber’le konuştular¹¹.

Negrân Hristiyan heyeti bir ikinci vakti Medine’ye gelerek Mescid’e girdiler. Hz. Peygamber Ashabı ile henüz ikinci namazını kılmıştı. Bu sırada ibâdet vakitleri gelen Hristiyanlar, doğuya dönerek ibâdet etmeye hazırlandılar. Bir kısım Ashab bunlara mânî olmak istedi; fakat Hz. Peygamber, onların serbest bırakılmalarını ve ibâdetlerini yerine getirmelerine müsaade edilmesini emretti¹².

Hz. Muhammed, Negrân heyeti adına konuşan dinî liderleri Ebû Hârise ile başkanları ‘Abdu’l-Mesîh’i İslâmiyet’i kabule çağırdı. Onlar:

“-Biz, senden önce müslüman olduk!” diye cevap verdiler. Hz. Peygamber:

“-Yalan söylüyorsunuz. Sizi İslâmiyet’i kabulden üç şey alkoymaktadır. Bunlar: domuz eti yemeniz, haç’a tapmanız ve Tanrı’nın oğlunun bulunduğuna inanmanızdır!” diye mukabelede bulununca onlar:

“-O halde İsa’nın babası kim?” diye sordular.

Hz. Muhammed’in bu soruya hemen cevap vermeyip sustuğu; Hz. İsa’nın şahsiyeti ve Hristiyanlıkla ilgili birçok meseleyi içine alan *Kur’an-ı Ke-*

10) Ya’kûbî, Necef 1358, II, 65; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Beyrut 1966, V, 53; İbn Hadîde, *el-Mısbâhu’l-Mudî*, Damad İbrahim Paşa Ktb. 407, 224 b; Hamîdullah, *Vesâik*, Beyrut 1969, 139-140; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 412; İbn Hişâm bu mektubu eserine almadığı gibi varlığından da söz etmemiştir; İbn Sa’d ise, mektubun metnini *Tabakât*’ına almamış, fakat Hz. Muhammed’in Negrânlı Hristiyanlara bir mektup yazdığını belirtmiştir. Bk., İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 357.

11) İbn Hişâm, I, 573, 575; Süheylî, *er-Ravdu’l-Unuf*, V, 28-38, Kahire 1970; İbn Sa’d, I, 357; İbn Sa’d burada Negrân Heyetini ondört kişi olarak söylemekte ve bazı farklı isimler vermektedir.

12) İbn Hişâm, I, 574-5; İbn Sa’d, I, 357.

rim'in III. sûresi 'Al-i İmrân'ın başından itibaren seksenden fazla âyetin nâzil olduğu kaynaklarda bildirilmiştir¹³. Bu âyetlerin büyük bir ekseriyetinde Hıristiyanlık hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu arada, Hz. İsa hakkındaki soruya, bu sûrenin 59. âyeti ile, Hz. Âdem'in anne ve babasız yaratılması örnek gösterilerek şu şekilde cevap verilmiştir:

"Muhakkak ki İsa'nın hâli de (yani babasız dünyaya gelişi) Allah indinde, Âdem'in hâli gibidir. Allah onu topraktan yarattı; sonra da 'ol' dedi, o da oluverdi. Bu hakikat Rabbinden gelen bir gerçektir. Öyle ise şüphecilerden olma. Artık sana bu ilim geldikten sonra kim seninle onun hakkında münakaşa etmeye kalkarsa de ki: 'Geliniz, oğullarımızı ve oğullarımızı, kadınlarımızı ve kadınlarımızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım; sonra cân-u gönülden ibtihâl ile dua edelim de Allah'ın lânetini yalancılara boynuna geçirelim'¹⁴.

H. Muhammed, kendisiyle münakaşa eden Necrân heyeti mensuplarına bu âyetleri okuduktan sonra: "Eğer size söylediklerimi inkâr ederseniz, geliniz sizinle mübâhele edeceğim"¹⁵ dedi.

H. Peygamber'in bu teklifi karşısında Necrânlılar: "Ey Ebû'l-Kâsım! Bize müsaade et, durumumuzu düşünelim ve sonra tekrar gelerek senin bizi davet ettiğin şey hakkında ne yapacağımızı sana bildirelim" dediler ve H. Muhammed'in yanından ayrıldılar. 'Âkibleri 'Abdu'l-Mesih'e ne düşündüğünü sordular. O, kendilerine şu cevabı verdi: "Ey Hıristiyan Cemaati! Hepingiz çok iyi biliyorsunuz ki, Muhammed gönderilmiş bir Peygamber'dir ve yine biliyorsunuz ki, Peygamberlerle lânetleşen bir kavmin zürriyeti kesilir. Onunla lânetleşmeyi kabul etmeyiniz ve kendisiyle bir anlaşma yaparak dininizde kalınız." Bu görüşe iştirak eden heyet mensupları H. Peygamber'e gelerek: "Ey Ebû'l-Kâsım! Seninle lânetleşmemeğe karar verdik. Seni kendi dininle başbaşa bırakacağız. Biz de kendi dinimize döneceğiz. Bizim hakkımızda nasıl istersen öyle hüküm ver. Biz sana istediğin şeyi verelim ve seninle

13) İbn Hişâm, I, 575-6; Belâzürî, *Fütûh*, Kahire 1932, 75-6 (Trk. trc., I, 106); Yakûbî, II, 66; Taberî, *Tefsîr*, Mısır 1321, III, 99, 101, 190-3; en-Nisâbüri, *Esbâbu'n-Nuzûl*, Kahire 1968, s. 61, 67; İbn Sa'd, bu münakaşalara işaret etmekle yetinmiş tafsîlat vermemiştir; bk. *Tabakât*, I, 357-8. Eserinde kaynak olarak İbn Sa'd'ı kullandığı kadar İbn Hişâm'a da yer veren Caetani'nin, Necrânlı Hıristiyanlarla yapılan bu münakaşalardan hiç bahsetmemesi dikkati çekmektedir. Peygamber devri hadiselerini en ince noktalarına kadar ele alıp, kendine göre değerlendiren Caetani'nin bu konuya eserinde hiç yer vermemesinin sebebi, kanaatimize göre, münakaşanın esasının, Teslîs ve Hz. İsa'nın şahsiyeti konularının teşkil etmesi olsa gerek; Caetani VII, 97-101.

14) *Kur'an-ı Kerim*, Âl-i İmrân Suresi, 59-61. âyetler; M. Hamdi Yazır, *Hak Dini*, İstanbul 1936, II, 1129-30.

15) İbn Sa'd, I, 357; İbn Hişâm, I, 583.

anlaşma yapmış olalım. Bir de, aramızda ihtilâfa düştüğümüz konularda hakemlik yapacak birini, bizimle birlikte gönder” dediler¹⁶.

Hız. Peygamber’in bu teklifi kabul etmesi neticesinde, bin tanesini Receb, diğer binini de Safer ayında olmak üzere iki bin kat elbise vermeleri şartıyla bir anlaşma kaleme alınmış¹⁷ ve aralarında malî konularda ihtilâfa düştükleri zaman Necrânlılara hakemlik yapmak üzere de Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh Necrân’a gönderilmiştir¹⁸.

Hız. Muhammed’in Necrânlı Hıristiyanlarla yaptığı bu münakaşalar, Dinler Tarihi’nin konuları bakımından mühim unsurlar ihtiva etmektedir. Ayrıca, Hız. Muhammed’in İslâm Dinini tebliğ ettiği yirmiüç seneye yakın bir zaman içerisinde, kendisiyle bu şekilde konuşan ve münakaşa eden, ne Hıristiyan ve ne de Yahûdî başka bir heyet gelmiştir. Öyleki, İslâmiyet’in, Hıristiyanlık ve Hız. İsâ hakkındaki görüşü, bu heyetle yapılan münakaşalar neticesinde nâzil olan Âl-i İmran sûresinin seksenden fazla âyetinde yer almış bulunmaktadır¹⁹. *Kur’an-ı Kerim’in* şahadetiyle beraber çeşitli kaynaklarda ayrıntılı olarak bahsedilen ve Hız. Muhammed’in Peygamberlik hayatında yalnızca bu heyetin gelişi sırasında şahid olduğumuz diğer mühim bir konu da mübâhele olmuştur.

Mübâhele’nin kökü “el-Behl”dir ki “az su”, “az mal”, “lânet” mânâlarına gelmektedir. Sülâsinin üçüncü babından “lânet etmek” şeklinde kullanılmaktadır. “el-Behle” veya “el-Bühle” isim olarak “lânet” demektir. Yukarıdaki âyette geçen “Nebtehül” kelimesi ise iftiâl babındandır; anlamı da “Allah’a yalvarmak ve dua etmektir”. Müfaale babından kullanıldığında

16) İbn Hişâm, I, 583-4; Süheylî, V, 37-8; İbn Sa’d, I, 357-8; Belâzuri, 75-6 (Trk. trc., I, 106-7); Ya’kûbî, II, 66-7; Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâitihu’l-Çayb*, II, 699.

17) Necrân Hıristiyanlarıyla yapılan bu anlaşmanın metni için bk., Ebû Yusuf, *Kitâbu’l-Harâc*, Kahire 1352, 72-3 (Trk. trc. 127-8); Ebû Ubeyd, *Kitâbu’l-Emvâl*, 188; İbn Sa’d, I, 266, 287-8; VII, 358, bu eserde üç ayrı yerde ve parça parça olarak yer almıştır; Belâzuri, 76-7 (Trk. trc. I, 107-9); Ya’kûbî, II, 67; Kudâme b. Ca’fer, *Kitâbu’l-Harâc*, Köprülü Ktb. No. 1076, s. 109b-110a; Hamîdullah, *Vesâik*, 140-5.

18) Mekke’deki ilk müslümanlardan olan Ebû Ubeyde, Aşere-i mübeşşereden olup Hız. Peygamber devrinde birçok gazveye iştirak etmiştir. Hız. Ömer’in hilâfeti zamanında, 18. sene de Suriye’de Amvas’daki veba salgınında vefat etmiştir; geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, I, 584; İbn Sa’d, III, 411-2; Buhârî, Mısır 1315, V, 120; İbn Abdî’l-Berr, *el-İstiâb*, Kahire 1966, IV, 1711; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, Kahire 1956, I, s. 7; İbn Hacer, *el-İsâbe*, Delhi 1307, IV, s. 11; Hız. Peygamber Ebû Ubeyde hakkında “Her ümmetin bir emîni vardır, bu ümmetin emîni de Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh’tır” buyurmuşlardır.

19) Hemen bütün müfessirler bu sûrenin başından itibaren seksen kûsür âyet-i kerîmenin, Necrân Hıristiyanlarının Medine’ye gelip Hız. Muhammed’le konuşmalarından sonra nâzil olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.

ise “Mübâhele”, “karşılıklı olarak lânetle beddua eylemek” anlamındadır²⁰. Esasen âyetin devamında zikredilen sözler “ibtihâl”in bu anlamını açıklamakta ve “karşılıklı lânetleşmek” mânâsına geldiğini göstermektedir. Öyle ise mübâhele, dinî bir konunun karşılıklı konuşmak suretiyle halledilmesine imkân bulunmadığı zaman, meseleyi çözümlmek için her iki tarafın, bâtil ve haksız olanın ilâhî lânete uğraması yolunda Allah’a dua ve niyazda bulunmalarıdır. İşte Âli İmrân sûresinin 61. âyetine, bundan dolayı “Mübâhele” âyeti denilmiştir.

Mübâhele âyetinin nâzil olmasından sonra, Hz. Peygamber acaba nasıl hareket etmiştir? Bu soruya, kaynaklarda yer alan bir rivâyetle cevap vermeye çalışalım. Şöyleki, Hz. Peygamber, bu âyetin nuzûlünden sonra yanına Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali’yi alarak Necdânî Hıristiyanların karşısına çıktı ve kendilerini mübâheleye davet etti²¹. Kaynaklarda bu rivâyetin aksine bir başka haber yer almamakta ve hemen bütün tefsirlerde de olay bu şekilde nakledilmektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber’in âyette geçen “oğullarımız” a karşılık Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i; “kadınlarımız” a mukabil Hz. Fâtıma’yı; “kendimize” e karşılık olarak da Hz. Ali’yi, Necdânîlere karşı mübâheleye çıkmak üzere yanına almasını, Şiilerden bir kısmı, Hz. Ali’nin, Hz. Peygamber dışında diğer Peygamberlerden daha faziletli olduğu, diğer bir kısmı da, onun Ashabın en faziletlisi olduğu şeklinde değerlendirmişlerdir²².

Hz. Peygamber’in Necdânî Hıristiyanlarla mübâheleye teşebbüs etmediği hakkında kaynaklarımızda herhangi bir rivâyete yer verilmemiştir. Ancak bazı kaynaklarda Hz. Peygamber’in mübâhele için Necdânîlere teklifte bulunduğu kaydedilmekte, fakat yanına bazı kimseleri alıp-almadığı veya

20) Kelimenin buradaki mânâları ve başka şekillerdeki kullanışları için bk. el-Cevherî, *es-Sıhah*, IV, 1642-3; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, *el-Behl maddesi*; ez-Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, VII, 238; Firuzâbâdî, *el-Kâmûsu’l-Muhid*, *el-Behl maddesi*.

21) Belâzurî, 75 (Trk. trc. I, 107) burada Hz. Ali’nin ismi bulunmamaktadır; Ya’kûbî, II, 66; İsfahânî, *Delâil*, 289; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, Leiden baskısı, II, 224; Halebî ise, âyette geçen “kadınlarımız” ifadesine dayanarak, Hz. Peygamber’in yanına alması gereklidir kanaatiyle Hz. Âişe ve Hz. Hafsa’yı da ilâve etmiştir; bk. *es-Sîretü’l-Halebiyye*, III, 235. Ayrıca, İbn Asâkir’den rivâyet edilen bir haberde, Hz. Ebû Bekr ve oğlu, Hz. Ömer ve oğlu, Hz. Osman ve oğlu ve Hz. Ali ve oğlunun geldiği de rivâyet edilmiştir; Reşid Rıza, *el-Menar*, X, 250.

22) Ebu Ca’fer et-Tûsî, *el-Tibyân*, II, 484-5; et-Tabersî, *Mecmeu’l-Beyân fi-Tefsiri’l-Kur’an*, II, 452-3; Ayrıca bakınız: er-Râzî, *Tefsir*, II, 701 vd.; İbn Kesîr, *Tefsir*, I, 368-71; Şiilerin Mübâhele gününü bayram olarak (21 Zilhicce) kabul ettikleri de bilinmektedir; bk. L. Massignon, *Mübâhale maddesi*, İ.A., s. 777.

bunların isimleri hakkında bilgi verilmemektedir²³.

Bunun yanında çağdaş Mısırlı âlim Muhammed Abdüh konuya başka bir şekilde bakmakta ve mübâhele hakkında şu görüşleri ileri sürmektedir: Tefsir ve tarih kitaplarında yer alan konuyla ilgili haberleri özetleyen Abdüh, Hz. Peygamber'in, âyet-i kerîmede geçen "kadınlarımız"a karşılık Hz. Fâtîma'nın, "kendimiz"e mukabil de Hz. Ali'nin mübâhele için yanına çağırması şeklindeki rivâyetleri Şîilerin uydurduğunu ve hattâ Ehl-i sünnete mensup olanların bile bunları benimsediğini söylemektedir. Ayrıca, mübâhelenin yalnızca Necrânlı Hristiyanlara hasr edilmesinin de doğru olmadığı ileri süreren Abdüh, ayetten anlaşılan hususun; Hz. İsâ hakkında Müslümanların Hristiyanlarla, erkek-kadın ve çocuklarıyla birlikte topyekün bir mücadele içinde olmalarının emredilmiş olduğu anlayışını belirtmektedir. Bunun için de bu mübâhele âyetini, yalnızca Necrânlılara ait bir hüküm gibi kabul etmemek gerektiğini; ayrıca, yalnızca Ehl-i beytin iştirâkiyle mübâhele yapılmaya teşebbüs edildiği şeklinde bir tahsisin de doğru olmadığını iddia etmektedir²⁴.

Sonuç olarak mübâhele, Allah'ın emriyle Hz. Muhammed'in gayet açık ve kesin bir tavırla, ehl-i kitaptan olan Hristiyanların Hz. İsâ'ya ulûhiyet isnatlarına karşı koyduğunun bir nişânesi olarak ehemniyetini muhafaza eden bir konudur. Tarihi rivâyetler içerisinde bunun Necrân Hristiyanlarına karşı yapıldığını kabul etmek gerektiği kanaatinde olduğumuzu burada ifade etmek istiyoruz. Ayrıca, âyet-i kerîmede geçen kelimelere karşılık olarak herhangi bir tahsisin yapılmasına lüzûm olmadığını; buna mukabil, Hz. Peygamber'in Ehl-i beytini yanına alarak Necrânlılarla mübâheleye gitmesinin de tabîi kabul edilebileceğini belirtmek gerekir.

23) Meselâ bakınız: İbn Sa'd, I, 357; İbn Hişâm, I, 583; ayrıca Buhârî'de Huzeyfe R.A. dan naklen rivâyet edilen bir hadîse göre: "Necrân Hristiyanlarının iki ulusu 'Âkib ve Seyyid' Rasulullah S.A.V. e gelmişlerdi. Rasulullah ile mülâane etmek istiyorlardı. Huzeyfe der ki: 'Âkib ile Seyyid'den biri arkadaşına: -Sakın Muhammed'le mülâaneye girişme! Vallahi Muhammed eğer Peygamber ise bir ta'n eder ki ne biz ne de bizden sonra gelecek evlâd ve ahfadımız felâh bulmayız! dedi..." de Necrânlılarla böyle bir olay cereyan etmiş olduğu görülmektedir; bk. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh*, X, 381-2.

24) Muhammed Abdüh, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakim*, III, 321-4; Reşid Rıza, *el-Menâr*, X, 250-2.